

FRANZ SCHUBERT [„NAGY”] C-DÚR SZIMFÓNIAJA¹

A muzsikus, aki először jár Bécsben, egy darabig bizonyára elnézi a város ünnepi nyüzsgését, és többször, csodálkozva áll meg a Stephansdom előtt. Aztán hamarosan eszébe jut, hogy a város közelében van egy temető, amely számára minden egyéb látnivalónál fontosabb. Itt nyugszanak, egymástól nem messze művészetének egyedülálló nagyjai. Így hát számos ifjú muzsikus, hozzám hasonlóan, kizarándokolhatott a währingi temetőbe, hogy tisztelete jeléül elhelyezzen egy-egy virágcsokrot, vagy akár egy vadrózsabokrot (ilyet találtam Beethoven sírján) azokon a sírokon. Schubert végső nyughelyét semmi sem díszítette. Végre teljesült hát régi, forró kívánságom; soká néztem a két szent sírhelyet, és szinte irigylem a köztük nyugvót, ha nem tévedek, egy bizonyos Odonnell bárót.² Úgy hiszem, mindenki hön áhítzik arra, hogy egyszer egy nagy ember szemébe nézhessen, egyszer kezet szoríthasson vele. Nekem nem adatott meg, hogy a két, általam legnagyobbra becsült, korunkhoz oly közeli művészt életében köszönthessem, épp ezért örültem volna, ha oldalamon ott van valaki, aki egyikükhöz közel áll. Úgy véltem, legszívesebben valamelyik fivérüket venném magam mellé. Hazafelé eszembe jutott, hogy Schubertnek él még fivére, az általa oly sokra tartott Ferdinand. Hamarosan felkerestem, és a Schubert sírja mellett álló mellszoborral összevetve úgy láttam, hasonlít testvéreire. Inkább alacsony, de erős testalkatú, arcvonásai be-

---

1 Lásd 223. lap, 1. jegyzet.

2 A Währinger Friedhofban Beethoven és Schubert sírja között három további sír állt. Közvetlenül Beethovené mellett Schlechta von Wschehrd és sógora, von Hardtmuth sírja, mellettük Johannes Odonnell gróf és felesége, Caroline Odonnell grófnő sírja állt.

csületességet, és valahogy zenét is árasztanak. Ismert engem, tudta, mennyire tisztellem a fivérét, elmesélt és mutatott sok mindent, ami „Relikviák” címen,³ beleegyezésével, folyóiratunkban már megjelent. Végül aztán még megnézhettem néhány, birtokában levő ékkövet, valamint Schubertnek azokat a kompozícióit, amelyek még az ő tulajdonában vannak. Olyan sűrűn halmozódtak itt a kincsek, hogy örömben azt sem tudtam, hol kezdjem, hol hagyjam abba a kutatást. Többek között megmutatta néhány szimfónia partitúráját, amelyek közül több még sohasem hangzott el, vagy éppenséggel visszautasították, mert túlságosan nehéznek és dagályosnak találták. Ismerni kell Bécset, hangversenyviszonyait, a koncertek megszervezésével járó nehézségeket, hogy megbocsássuk: ott, ahol Schubert élt és dolgozott, dalain kívül nagyobb szabású művei közül csak keveset, vagy alig néhányat hallani. Ki tudja, hogy az a szimfónia, amelyről ma szólunk, meddig porosodott volna még a sötétben, ha nem egyezem meg Ferdinand Schuberttel, küldje el Lipcsébe, a Gewandhaus-koncertek igazgatóságának. A vezető művészének, kétségtelenül azonnal észreveszik e mű kipattanó bimbóhoz hasonló szépségét; hisz ez oly nyilvánvaló, mesteri és ragyogó. A terv valósággá vált: a *szimfónia* megérkezett Lipcsébe, meghallgatták, megértették, ismét meghallgatták, és örömmel, szinte egybehangzó módon csodálták. Az agilis Breitkopf & Härtel kiadó megvásárolta a művet és annak előadási jogait, úgyhogy szólamanyaga kívánságunkra már meg is jelent nyomtatásban, és talán hamarosan a partitúra is elkészül, a nagyvilág javára és örömére. Nyíltan megmondom: aki ezt a szimfóniát nem ismeri, az még nem tud eleget Schubetről. Ez pedig hatalmas dicséret, ha figyelembe vesszük, mit adott Schubert már eddig is a művészetnek. A zeneszerzők nagy bánatára sokszor mondták már, hogy „Beethoven után tegyenek le szimfonikus terveikről”.

---

3 Azaz Franz Schubert levelei és költeményei.

Ez részint igaz is. Született ugyan néhány jelentős zenekari mű, de ezek csak szerzőik fejlődését tekintve voltak érdekesek, a szélesebb tömegekre gyakorolt hatásuk, a műfaj fejlődése szempontjából egyáltalán nem. A többi pedig, ami ebben a műfajban született, csak szürke, fénytelen tükörképe volt Beethoven műveinek. Azokról a béna, unalmas szimfóniagyártókról már ne is szóljunk, akiknek erejéből annyi tellett, hogy úgy-ahogy magukra illesszék Haydn és Mozart parókáját és púderét. De a megfelelő fej hiányzott a maskara alól. Berlioz Franciaországhoz tartozik, és csak érdekes, bolondos külföldiként emlegetik. Most azonban a magam és talán mások sejtelmek, reményeinek megfelelően kiderült, hogy Schubert, aki szilárd formába öntve már annyi más műfajban bizonyította zsenialitását, képes volt egyéni és a tömegek számára élvezetes módon szimfóniát komponálni. Arra biztosan még csak nem is gondolt, hogy Beethoven 9.-jét folytassa. Szorgalmas művészként ontotta magából a szimfóniákat. Talán egyedül az sajnálatos a mű közzétételében, talán félreértésekre is okot adhat, hogy a világ most mindjárt a *Hetedikjét* hallja, anélkül hogy e téren követhette volna fejlődését. Lehet, hogy hamarosan a többi is napvilágra kerül. Kétség sem férhet hozzá, hogy a legjelentéktelenebbnek is Franz Schubert-i jelentősége lesz. A bécsi szimfóniapályázatok meghirdetőinek nem is kellett volna a távolban keresniük a szükséges babért, hiszen Ferdinand Schubert kis dolgozószobájában, Bécs elővárosában hét partitúrakézirat fektetett egy halomban. Itt egyszer méltó koszorút kellene elhelyezni. Bécsben sokszor mesélik, hogy ha az ember X. Y.-t dicséri, válaszul nem győzik magasztalni az ő Schubertjukat. De ha maguk közt vannak, egyik sem számít sokat a szemükben. Akárhogy legyen is, frissítsük fel magunkat ezzel az értékes művel, és az ebből áradó mérhetetlenül gazdag szellemmel. Kétségtelen, hogy a Duna számtalan ágával körbeölelt, virágzó síkságon elterülő Bécs, mely körül aztán egyre nagyobb hegyek magasodnak, ez a Bécs, a maga Stefan-tor-

nyával, sok szép asszonyával, gazdag, nyilvános pompájával, a legnagyobb német zeneszerzők emlékét idéző múltjával, gyümölcsöző környezet a muzsikusként fantáziája számára. Amikor valamelyik hegy tetejéről nézem, sokszor eszembe jut, hogy Beethoven nyugtalan tekintete olykor rátévedt a távoli hegyláncra, hogy Mozart álmodozva figyelte a Duna folyását, amely – látszólag – el-eltűnik a bokrok és erdők közt; hogy Haydn papa biztosan sokszor nézte a magas Stefan-tornyot, és a szédítő magasságot látván a fejét csóválta. A Duna, a Stefan-torony és a távoli Alpok hegylánc egy képbe szorítva, és az egész elborítva katolikus tömjénillattal: ez a kép él a szemlélődő Bécsről. Ha az elragadó, virágzó környék közepette állunk, bizony olyan húrok is megpendülnek az emberben, amelyek máskülönben nem rezonáltak volna. Schubert szimfóniája, a belőle áradó virágzó, romantikus élet hallatán, a város képét tisztábban látom, mint valaha. Ismét természetessé válik, hogy ebben a környezetben ilyen művek születtek. Még sem próbálok tartalmat, képet hozzáképzelnem. A tizennyolc éves ifjú sokszor hatalmas fontosságú eseményt vél kihallani valamiből, aminek írása közben szerzője semmi egyébre nem gondolt, csak éppen a szívéből fakadó legszebb muzsikát öntötte formába. A külvilág hol rajongva, hol duzzogva nyúl a költő, a muzsikusként lelkébe, és próbál a zenébe valamit belemagyarázni. Ha valaki meg akarja tapasztalni, hogy ebben a szimfóniában több van a pusztán szép dalnál, hogy nem csak bánatot és örömet fejez ki, amit a zenében már sokszor megtettek, sőt hogy ebben a zenében van valami, ami soha nem látott helyekre visz, hát hallgassa meg ezt a szimfóniát. Nemcsak kompozíciós technikája mesteri, minden ízében benne van az élet, a színek, minden árnyalatnak, minden részletnek jelentősége van. Olyan romantika árad belőle, amelyet Schubert más műveiből ismerünk. A szimfónia mennyei hosszu: akár egy vastag regény, mondjuk Jean Paul tollából, aki sosem képes befejezni. Az ok a lehető legjobb. Így majd az olvasó maga gondolja tovább. Milyen

üdítő ez a mindenütt jelenlévő gazdagság. Míg másoknál mindig félünk a befejezéstől, és oly sokszor elszomorodunk, csalódunk. Ha nem tudnánk, hogy ezt a szimfóniát már hat másik előzte meg, és hogy érett férfikorában írta, nem is értenénk, Schubert hogy tud így bánni a zenekarral, hogyan tehetett szert erre a játékos, ragyogó mesterségbeli tudásra.⁴ Egészen különleges tehetségnek kell neveznünk az övét. Életében oly kevés zenekari darabját hallhatta. És mégis ilyen egyéni módon kezelte az egyes hangszereket, csakúgy, mint a teljes zenekart, amely sokszor úgy szól, mint az emberi hang, önmagában és kórusban. Az emberi hanghoz való ilyen szintű hasonlatosságot, ilyen, szinte megtévesztő és meglepő módon Beethovenén kívül senki zenéjében nem találtam. Ez épp ellenkezője annak, ahogyan Meyerbeer kezeli az emberi hangot, Schubert erőteljességének másik jellemzője, hogy mennyire független Beethoven szimfóniáitól. Ebből is látható, milyen helyesen és bölcsen nyilatkozik meg Schubert zsenije. Korlátozottabb erejének tudatában kerül az olyan groteszk formákat, merész hangnemváltásokat, amilyenekkel Beethoven kései műveiben találkozunk. Szépen formált művel örvendeztet meg, amely mégis újfajta összefüggésekkel él, sohasem távozik el túl messzire a [harmóniai] középponttól, újra és újra visszatér ahhoz. Így érzi mindenki, aki többször tanulmányozza a szimfóniát. Lehetséges, hogy egyeseket először zavarba ejt a szimfónia ragyogása, újfajta hangszerelése, a forma hosszúsága és szélessége. Ahogyan minden szokatlan dolog, megzavar ez az egész újfajta világ. De még akkor is megmarad valamilyen édes érzés, mintha csak egy mesét, egy varázsdarabot hallgatnánk meg. Mindenütt érezni, hogy a zeneszerző mestere volt az általa közölteknak. Idővel majd te is felismered az összefüggéseket. A magabiztosság érzetét kelti rögtön

---

4 „A partitúrán ez áll: 1828. március; ez év novemberében Schubert meghalt.”
(Schumann megjegyzése.)

a pazar, romantikus bevezetés. Bár itt még mintha mindent titokzatos burok övezne. Egészen új a bevezetésből az *Allegro*ba való átmenet. A tempó látszólag nem is változott: megérkeztünk, bár nem tudjuk, hogyan. Sem nekünk, sem másoknak nem szerezne örömet, ha részleteiben elemeznénk az egyes tételeket. A teljes szimfóniát kellene leírni ahhoz, hogy képet adjunk a zenét átható újdonság jellegéről. De szót kell ejtenem a megindító hangon hozzánk szóló második tételről. Ebben egy helyütt mintegy a távolból megszólal a kürt. Olyan volt az egész, mintha messzi szférából hallanám. Minden más hangszer csak ezt figyeli, mintha égi szellem járna a zenekarban.

Ez a szimfónia úgy hatott ránk, mint Beethoven óta semmi. Művészek és művészetbarátok gyűltek össze, hogy megcsodálják, hogy dicsérjék a karmestert, akinek gondos betanításában ilyen nagyszerű előadást hallhattak. Mondtak itt egyet s mást, amit valóságos örömhírként szívesen közvetítettem volna Schubertnek. Lehet, hogy Németországban ez a mű csak évek múlva válik elfogadottá, lehet, hogy elfelejtik, és nem is vesznek róla tudomást. De nem kell félni: az örök ifúság él benne.

Így aztán kétszeres jutalommal járt, hogy ellátogattam a temetőbe. Egyrészt eszembe juttatta, hogy felkeressem az elhunyt szerző rokonát, másrészt Beethoven sírján egy acéltollat találtam, amelyet kincsként őrzök. Csak olyan ünnepi alkalmakkor használom, mint ez a mai. Remélem, kellemes dolgokat közöltem vele.